

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

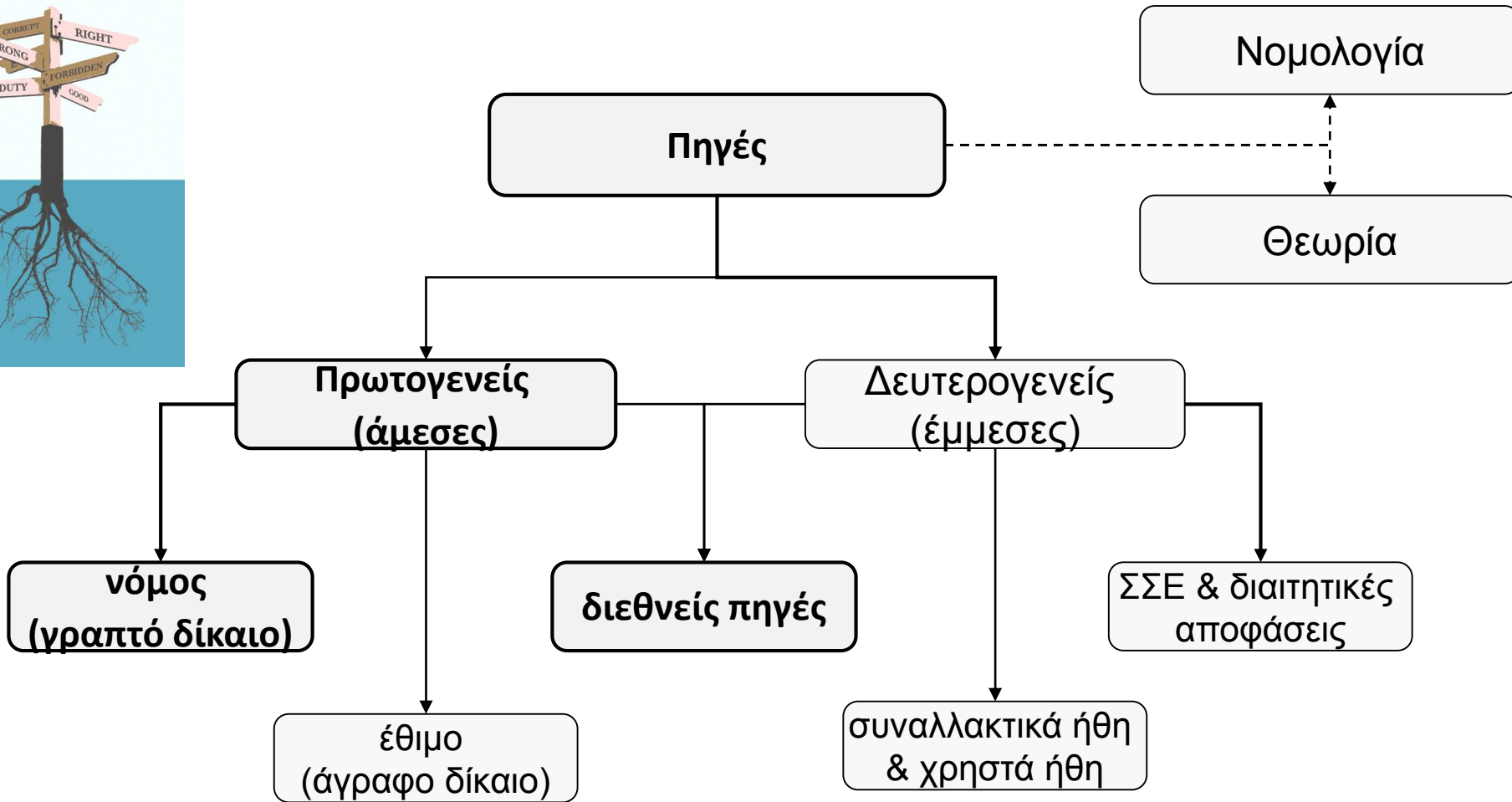
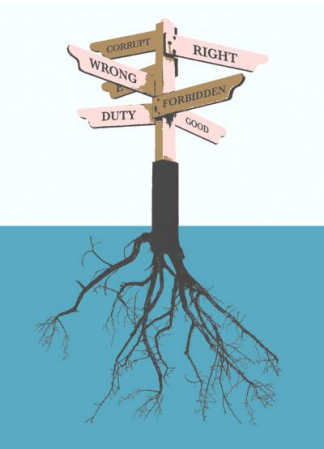
Αρχές και Θεσμοί Δικαίου

II. Θεωρία, Ερμηνεία & Εφαρμογή του Δικαίου

Νικόλαος-Κομνηνός Χλέπας

Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης

Οι πηγές του δικαίου (1)

Οι πηγές του δικαίου (2)

Πρωτογενείς-άμεσες πηγές (α)

- **Γραπτό δίκαιο (νόμος):** είναι ο κανόνας δικαίου που θεσπίζεται από τα αρμόδια κρατικά όργανα με τη νόμιμη διαδικασία:
  - Τυπικός νόμος: αυτός που ψηφίζεται από τη Βουλή
  - Ουσιαστικός νόμος: κάθε κανόνας δικαίου (είτε προερχόμενος από τη Βουλή είτε από άλλο αρμόδιο πολιτειακό όργανο)
  - Συνταγματικοί κανόνες
  - Κοινός νόμος: κάθε άλλος πλην των συνταγματικών κανόνων νόμος
- Το κείμενο των νόμων διατυπώνεται σε άρθρα, που συχνά υποδιαιρούνται σε παραγράφους και αυτές σε εδάφια.

Οι πηγές του δικαίου (3)

Πρωτογενείς-άμεσες πηγές (β)

- **Έθιμο (άγραφο δίκαιο):** ο άγραφος κανόνας δικαίου που διαμορφώνεται με μακροχρόνια επαναλαμβανόμενη τήρηση συγκεκριμένης συμπεριφοράς των μελών της κοινωνίας με την κοινή πεποίθηση ότι αυτή η συμπεριφορά είναι υποχρεωτική (συνείδηση δικαίου):
  - Το υλικό στοιχείο της αδιάκοπης επί μακρό χρόνο ασκήσεως ορισμένης πρακτικής
  - Η ομοιομορφία αυτής της πρακτικής από το μέγιστο αριθμό των κοινωνιών, χωρίς αποκλίσεις
  - Το βουλευτικό ή ψυχολογικό στοιχείο, δηλ. η συνείδηση πως αυτή η πρακτική στηρίζεται στην κοινή πεποίθηση υποχρεωτικότητάς της.
    - Αν απουσιάζει αυτή η συνείδηση δικαίου, δεν υπάρχει έθιμο, αλλά απλή συνήθεια, που κατατάσσεται στα ήθη.

Οι πηγές του δικαίου (4)

Πρωτογενείς-άμεσες πηγές (γ)

- **Κανόνες του διεθνούς δικαίου:**

«Οι γενικώς παραδεδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου» (Σ28§1)

- **Κανονισμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης**
- **Διεθνές έθιμο** (δηλ. μη επικυρωμένες συνθήκες)

Έχουν γενική και ευθεία εφαρμογή στο εσωτερικό των κρατών-μελών και δεν έχει ανάγκη μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο.

Οι πηγές του δικαίου (5)

Δευτερογενείς-έμμεσες πηγές (α)

- **Τα χρηστά και συναλλακτικά ήθη:**
  - **Χρηστά ήθη:** Οι κρατούσες αντιλήψεις του μέσου, χρηστού και δίκαιου ανθρώπου για το ποια συμπεριφορά ανταποκρίνεται στις αρχές της κοινωνικής ηθικής. Οι επιταγές της κρατούσας κοινωνικής ηθικής, η οποία γίνεται αποδεκτή σε μια ορισμένη εποχή, σε έναν ορισμένο τόπο και από έναν ορισμένο κύκλο προσώπων. (ΑΚ150, 178-179, 919κλπ).
  - **Συναλλακτικά ήθη:** Οι συνηθισμένοι στις συναλλαγές τρόποι συμπεριφοράς, οι οποίοι ακολουθούνται σε ορισμένο τόπο, κατηγορία συναλλαγών ή επαγγελματικό κύκλο (ΑΚ193, 200, 288, 906κλπ)

- **Οι Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας και οι σχετικές (εργατικές) διαιτητικές αποφάσεις:**

Αντλούν τη δεσμευτική δύναμή τους από το Σύνταγμα (Σ22§2) από το Αστικό Κώδικα (ΑΚ680) και από τους εργατικούς νόμους

Οι πηγές του δικαίου (6)

Δευτερογενείς-έμμεσες πηγές (β)

- **Οι διεθνείς συμβάσεις και οι Οδηγίες:**
  - **Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης:** πραγματώνονται με κάθε χώρα-μέλος με τα μέσα και τον τύπο που επιλέγει το αρμόδιο όργανο αυτής.
  - **Οι διεθνείς συμβάσεις (συνθήκες ή συμφωνίες):** ανεξάρτητα από το κύρος τους σε επίπεδο διεθνούς δικαίου, ως εσωτερικό δίκαιο ισχύουν, δημιουργούν δηλ. δικαιώματα και υποχρεώσεις για τους ιδιώτες, μόνο μετά την κύρωσή τους με νόμο (Σ28§1 και 36)

Οι πηγές του δικαίου (7)

Η νομολογία (;)

- Στις χώρες του **common law** (αγγλοσαξωνικό σύστημα δικαίου), ο δικαστής γίνεται δημιουργός δικαίου, αφού οι αποφάσεις του και η εμπειροχόμενη ερμηνεία χαρακτηρίζονται ως «προηγούμενο» (precedent) δεσμευτικό.

≠

- Στις χώρες του **continental law** ή **civil law** (ηπειρωτικού δικαίου), όπου ανήκει η Ελλάδα, η ερμηνεία που επιχειρείται από τον δικαστή στις δικαστικές αποφάσεις (**νομολογία**) -κατά την κρατούσα γνώμη- **δεν αναγνωρίζεται επισήμως ως πηγή δικαίου** και δεν δεσμεύει το ίδιο ή άλλα δικαστήρια.
  - **Πάγια νομολογία** (=η σειρά δικαστικών αποφάσεων, που δίνουν σταθερά την ίδια λύση σε συγκεκριμένο νομικό ζήτημα): δεν ανάγεται σε πηγή δικαίου πρωτογενώς αλλά έμμεσα με τη δημιουργία εθίμου, το οποίο είναι τελικά αυτό που δεσμεύει, εφόσον βέβαια συνοδεύεται και από ευρύτερη αποδοχή. **«ανεπίσημη» ή de facto πηγή του δικαίου**

Οι πηγές του δικαίου (8)

Η θεωρία (;)

- **Θεωρία:** Η ερμηνεία του δικαίου που επιχειρείται από την επιστήμη και αποτυπώνεται:
  - Στις μονογραφίες (βιβλία που ερευνούν επιστημονικά σε βάθος ορισμένο νομικό ζήτημα)
  - Σε γνωμοδοτήσεις, μελέτες, άρθρα και σχόλια δικαστικών αποφάσεων που δημοσιεύονται σε νομικά περιοδικά
  - Στα συστηματικά έργα (συγγράμματα) που αναφέρονται σε ολόκληρο κλάδο δικαίου
  - Στα ερμηνευτικά έργα που επιχειρείται κατ'άρθρο ερμηνεία των κωδίκων ή άλλων νομοθετημάτων που έχουν όμοια δομή
- Η θεωρία δεν αναγνωρίζεται επίσημα ως πηγή δικαίου, ωστόσο η σημασία της είναι μεγάλη σε σχέση με τη δημιουργία δικαίου, με την προβολή δικαιοπολιτικών σκέψεων που επηρεάζουν το νομοθέτη κατά τη θέσπιση νέων κανόνων, και με την εφαρμογή του δικαίου από τα δικαστήρια.

Κανόνας δικαίου (1)

Ορισμός : Είναι ο Κανόνας που ρυθμίζει ετερόνομα και επιτακτικά (δηλ. υποχρεωτικά) τη συμπεριφορά των μελών μιας κοινωνίας

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

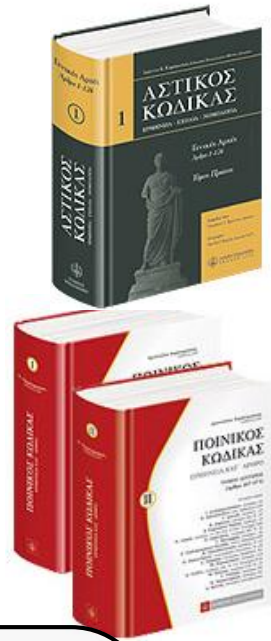
Περιεχόμενο: Ο κανόνας δικαίου αποτελείται από δύο βασικά μέρη: το *πραγματικό* και την *έννομη συνέπεια*. Τα δύο αυτά μέρη βρίσκονται μεταξύ τους σε σχέση λόγου και ακολουθίας. Έτσι, ο κανόνας δικαίου έχει τη μορφή υποθετικής προτάσεως: Το πραγματικό αποτελεί το λόγο (ή υπόθεση) και η έννομη συνέπεια την ακολουθία (ή απόδοση).

Κανόνας δικαίου (2)

 914 ΑΚ: «Όποιος ζημιώσει άλλον παράνομα και υπαίτια έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει».

 302 ΠΚ: «Όποιος επιφέρει από αμέλεια το θάνατο άλλου τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον 3 μηνών».

Πραγματικό είναι το σύνολο των προϋποθέσεων που τάσσει ο κανόνας και πρέπει να συντρέξουν ώστε ο κανόνας να εφαρμοσθεί (να αναπτύξει τη ρυθμιστική του λειτουργία).

Έννομη Συνέπεια είναι το σύνολο των νομικών αποτελεσμάτων που συνεπάγεται η πλήρωση των προϋποθέσεων του πραγματικού.

Η γλώσσα των κανόνων δικαίου (1)

Καθομιλούμενη

Με την κοινή τους σημασία:

ΑΚ 35: «*Το πρόσωπο αρχίζει να υπάρχει μόλις γεννηθεί ζωντανό και παύει να υπάρχει με το θάνατο του*».

Με νομική σημασία αλλιώτικη από την κοινή:

ΠΚ 14 παρ. 1: «*Έγκλημα είναι πράξη άδικη και καταλογιστή στο δράστη της, η οποία τιμωρείται από το νόμο*».

Λογικού Χαρακτήρα: λέξη σταθερή κατά σημασία και λειτουργία σε οποιαδήποτε περιοχή της επιστήμης (και, αν, είναι κ.ά.):

-262 ΠΚ: «*Αν ο υπάλληλος ασκώντας την υπηρεσία του ή επωφελούμενος από την ιδιότητά του γίνει με πρόθεση υπαίτιος κακουργήματος ή πλημμελήματος που προβλέπεται σε άλλο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα, το ανώτατο όριο της ποινής που αναγράφει ο νόμος για την πράξη αυξάνεται κατά το μισό δεν μπορεί όμως να ξεπεράσει το ανώτατο όριο που είναι γενικά ορισμένο για το κάθε είδος ποινής*»

Η γλώσσα των κανόνων δικαίου (2)

Ειδική Ορολογία διάφορων επιστημών:

Από την ορολογία άλλων επιστημών: Π.Δ. 148/2007 (ναρκωτικά):

Άρθρο 1 παρ. 6: «*Ιατρός που χορηγεί ιδιοσκευάσματα, τα οποία περιέχουν τις ουσίες δεξτροπροποξυφαίνη, μεθυλοφαινιδάτη και πενταζοκίνη, μπορεί, με δική του ευθύνη, να γράφει στην ειδική συνταγή ναρκωτικών ποσότητα για θεραπεία πέντε (5) ημερών*».

Από την ειδική ορολογία της νομικής: ΑΚ 127: «*Όποιος έχει συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του (ενήλικος) είναι ικανός για κάθε δικαιοπραξία*.»

Η γλώσσα των κανόνων δικαίου (3)

Νομικοί Όροι: Η σημασία τους καθορίζεται από το δίκαιο.

Λ.χ. Ενήλικος (ΑΚ 127), Εικονικός: ΑΚ 138: «Δήλωση βούλησης που δεν έγινε στα σοβαρά παρά μόνο φαινομενικά (εικονική) είναι άκυρη. Άλλη δικαιοπραξία που καλύπτεται κάτω από την εικονική είναι έγκυρη, αν τα μέρη την ήθελαν και συντρέχουν οι όροι που απαιτούνται για τη σύστασή της.»

Μετανομικοί Όροι: Η σημασία δεν καθορίζεται από το δίκαιο

(λ.χ. χρηστά ήθη, πραγματικά ελαττώματα, εύλογη αποζημίωση):

ΑΚ 178 «Δικαιοπραξία που αντιβαίνει στα χρηστά ήθη είναι άκυρη.»

Η ερμηνεία των κανόνων δικαίου (1)

Η **ερμηνεία** είναι η κατανόηση του νοήματος του κανόνας δικαίου. Αναγκαία και για θεραπεία και **παθολογίας** κανόνων δικαίου, δηλ.:

- **Ασάφειας** που οφείλεται σε μετανομικούς όρους (λ.χ. «χρηστά ήθη»), μη ενιαία ορολογία (λ.χ. «αμέλεια» σε ΠΚ – ΑΚ), άστοχη διατύπωση ή ηθελημένα κενά (λ.χ. «βαρεία πάθηση», «βάνανυση προσβολή» κ.ά.)
- **Αντινομιών** που επιλύονται μέσω ιεραρχίας
- **Κενών**, άλλοτε πρωτογενών (από θέσπιση), δευτερογενών (μετά θέσπιση, λ.χ. εξαιτίας διαδικτύου, βιοτεχνολογίας κλπ.). Εκούσιων ή Οργανικών.

Η ερμηνεία των κανόνων δικαίου (2)

Θεωρίες για την ερμηνεία

Αντικειμενική Θεωρία:

Κατά την ερμηνεία του νόμου αναζητείται το πνεύμα του αντικειμενικοποιημένου νόμου, δηλ. πως μπορεί ο κανόνας δικαίου να επιτελέσει σε δεδομένο χρόνο και τόπο το σκοπό για τον οποίο θεσπίσθηκε, κι όπως αυτός ο σκοπός μετασχηματίζεται ενόψει των συγχρόνων αντιλήψεων και αναγκών της κοινωνικής ζωής.

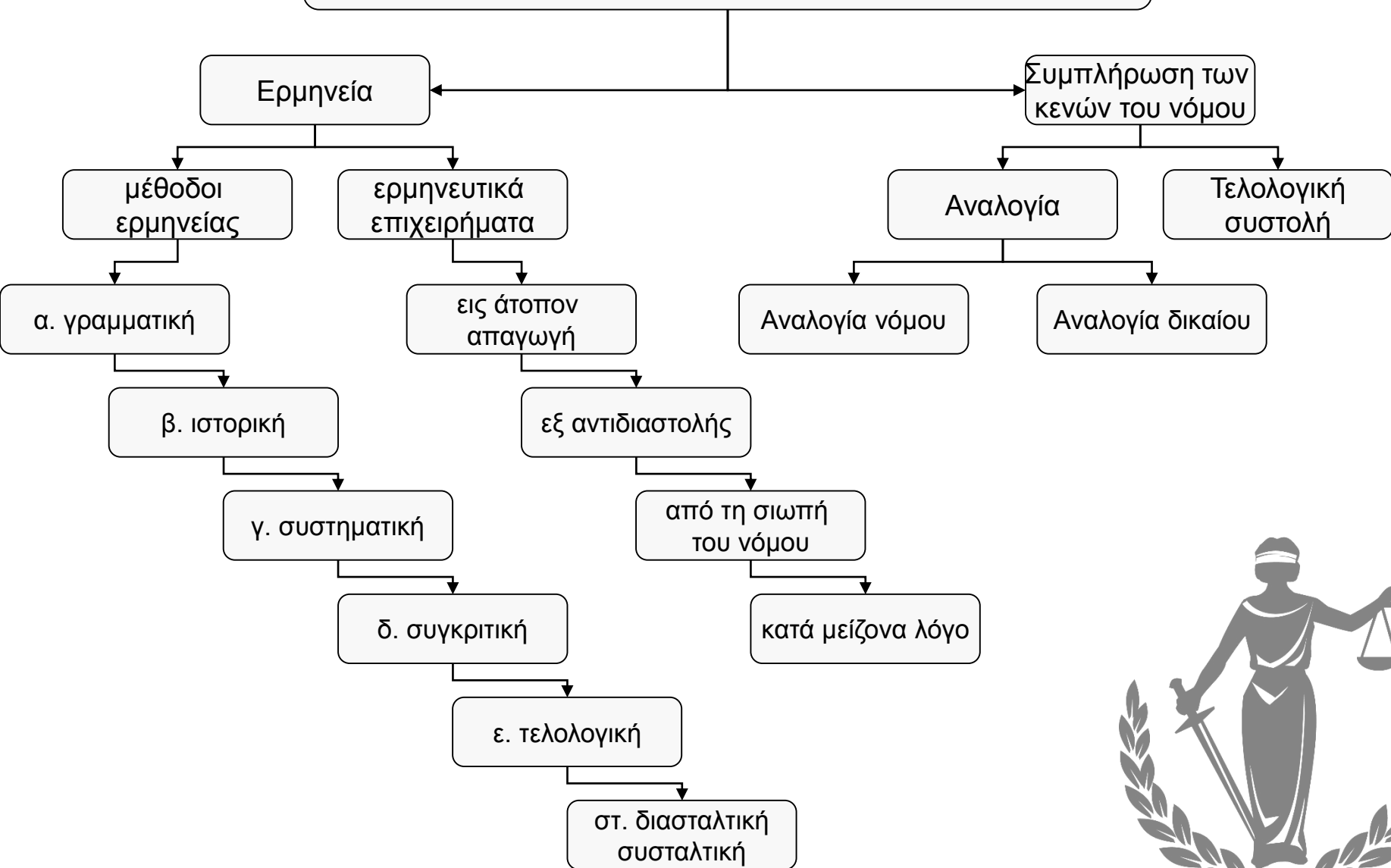
Υποκειμενική Θεωρία:

Αναζητείται η βούληση ή το πνεύμα του συγκεκριμένου ιστορικού νομοθέτη, δηλ. τι είχε τότε υπόψη του και τι ήθελε τότε να ρυθμίσει.

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ – ΚΕΝΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Η ερμηνεία των κανόνων δικαίου (3)

Είδη ερμηνείας

Αυθεντική: Αυτή που γίνεται από τον ίδιο το νομοθέτη με τους λεγόμενους ερμηνευτικούς νόμους

Επιστημονική: Αυτή που γίνεται από τους νομικούς

Γραμματική:
Ξεκινάμε από το γράμμα της διατάξεως

Τελολογική: Ο σκοπός που ο κανόνας εξυπηρετεί και συναγωγή συμπερασμάτων για το νόημά του με βάση τον προσφορότερο τρόπο εξυπηρέτησής του σκοπού αυτού

**Μέθοδοι
επιστημονικής
ερμηνείας:**

Συστηματική: Η θέση του κανόνα στο σύστημα του κλάδου δικαίου όπου ανήκει και συναγωγή συμπερασμάτων για το νόημά του (και **συγκριτική**)

Λογική:
Στη συνέχεια:

Ιστορική:
Η ιστορική καταγωγή του κανόνα

Η ερμηνεία των κανόνων δικαίου (4)

Μέθοδοι επιστημονικής ερμηνείας:

Εννοιοκρατική:

Επαγωγικός συλλογισμός, επειδή το δίκαιο είναι ένα αφηρημένο σύστημα εννοιών

Συσταλτική: Όταν το γράμμα του νόμου έχει διατύπωση ευρύτερη σε σύγκριση με το πνεύμα του νόμου (ο νομοθέτης εκφράστηκε ευρύτερα απ' ότι ήθελε)

Αξιολογικής Σταθμίσεως

Συμφερόντων: Με βάση την αξιολογική στάθμιση των συμφερόντων, τη σύγκρουση των οποίων επιδιώκει να λύσει ο ερμηνευόμενος κανόνας δικαίου.

Διασταλτική: Όταν το γράμμα του νόμου έχει διατύπωση στενότερη σε σύγκριση με το πνεύμα του νόμου (καλύπτει δηλ. λιγότερες περιπτώσεις από αυτές που έπρεπε κατά το πνεύμα του νόμου να καλυφθούν)

Ερμηνεία: Εκτός κανόνος δικαίου εντός δικαίου: Αντινομίες: Στάδια

Γλωσσικό Στάδιο:

Αναζήτηση των νοημάτων δύο κανόνων δικαίου που συγκρούονται στη συγκεκριμένη περίπτωση και διαπίστωση ότι πράγματι ο ένας αντιφάσκει προς τον άλλο.

Εκλεκτικό Στάδιο:

Η εκλογή του κατισχύοντος κανόνας γίνεται σύμφωνα με τα αξιώματα της ιεραρχήσεως των κανόνων δικαίου:

Ανώτερος κανόνας κατισχύει του κατώτερου: 93.1Σ

Ειδικός κανόνας κατισχύει του γενικού: Εμπ/Αστ

Νεότερος κανόνας κατισχύει του παλαιότερου: ΑΚ 2 όμως ΠΚ 2 μόνον ο ηπιότερος

Ερμηνεία: Άρση κενών: Στάδια

Γλωσσικό Στάδιο:

Γίνεται η διάγνωση ότι το ρητά εκφρασμένο νόημα ενός κανόνα δικαίου ρυθμίζει ένα πεπερασμένο σύνολο περιπτώσεων και επομένως, ως προς άλλη πανομοιότυπη περίπτωση συντρέχει κενό:
ΑΚ 335 επ. : Υπαίτια Αδυναμία εκπλήρωσης παροχής δεν καλύπτει η παροχή οφειλόμενων μηχανημάτων που είναι όμως τόσο κακά συσκευασμένα ώστε να είναι ακατάλληλα για το εμπόριό του

Πιθανολογικό Στάδιο:

με κριτήριο την ομοιότητα αναζήτηση κανόνα προς εφαρμογή

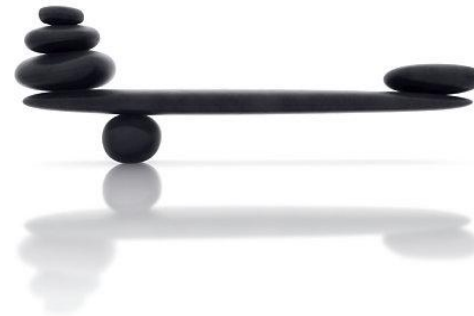
Ερμηνεία: Άρση κενών: Αναλογία

Αναλογία Νόμου:

Η εφαρμογή κανόνων δικαίου που ρυθμίζουν μια περίπτωση και σε άλλες περιπτώσεις που παρουσιάζουν ομοιότητες με τη ρυθμιζόμενη αλλά δεν ρυθμίζονται ειδικά με κανόνα δικαίου.

Αναλογία Δικαίου:

Με βάση το σύνολο των αρχών που διέπουν το σύστημα του δικαίου δημιουργείται ερμηνευτικά ad hoc κανόνας όταν δεν υπάρχει δυνατότητα αναλογίας νόμου.

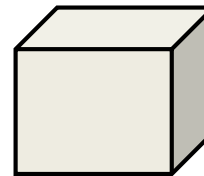
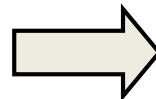

Ερμηνεία: Άρση κενών: Από το έλασσον στο μείζον

- **Argumentum a minori ad maius:**

Παρ. 2 του άρθρου 15 του Ν. 3849/10:

«Υπάλληλος ο οποίος καταγγέλλει την τέλεση κάποιου από τα εγκλήματα των άρθρων 235 έως 261 του ΠΚ και με βάση την καταγγελία του ασκείται ποινική δίωξη σε βάρος ενός ή περισσότερων υπαλλήλων, μπορεί, μετά από αίτημά του να μεταταχθεί, κατά παρέκκλιση των ισχυουσών διατάξεων με απόφαση του οικείου Υπουργού και του Υπουργού Εσωτερικών σε οποιαδήποτε άλλη υπηρεσία, εφόσον υπάρχουν σε αυτή κενές οργανικές θέσεις».

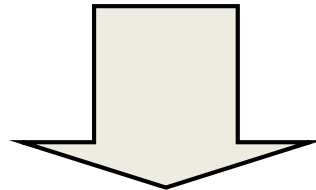

Ερμηνεία: Άρση κενών: Επιχείρημα εξ αντιδιαστολής (εκ του εναντίου)

- **Argumentum a contrario:**

Άρθρο 381 παρ.1: Φθορά ξένης ιδιοκτησίας

«Όποιος με πρόθεση καταστρέφει ή βλάπτει ξένο (ολικά ή εν μέρει) πράγμα ή με άλλον τρόπο καθιστά ανέφικτη τη χρήση του τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών».

Άρα δεν υπάρχει θέμα ποινικής ευθύνης ενός διαβάτη που από απροσεξία έσπασε την προθήκη καταστήματος.

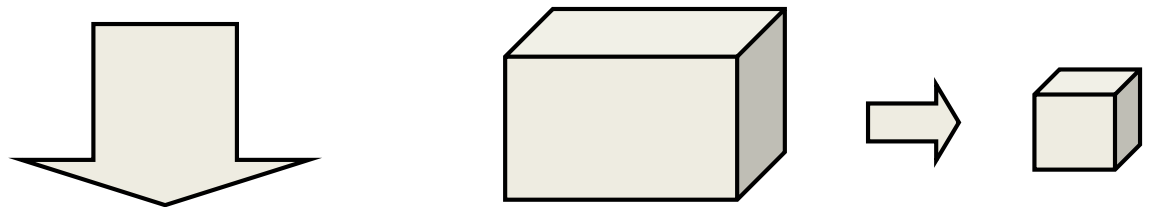

Ερμηνεία: Άρση κενών: Από μείζονος περί ελάσσονος

- **Argumentum a maiori ad minus:**

Άρθρο 1001 ΑΚ:

“Η κυριότητα πάνω σε ακίνητο εκτείνεται, εφόσον ο νόμος δεν ορίζει διαφορετικά, στο χώρο πάνω και κάτω από το έδαφος. Δεν μπορεί όμως ο κύριος να απαγορεύσει ενέργεια που επιχειρείται σε τέτοιο ύψος ή βάθος ώστε να μην εξαρτά κανένα συμφέρον από την απαγόρευση.”

Άρα αφού δεν μπορεί ο κύριος να το απαγορεύσει δεν μπορεί ούτε ο επικαρπωτής ούτε ο μισθωτής του ακινήτου

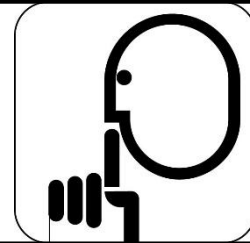
Ερμηνεία: Άλλα ερμηνευτικά επιχειρήματα

- **Argumentum ad absurdum:**

Η εις άτοπον απαγωγή σημαίνει ότι βρίσκουμε τη λύση και την επαληθεύουμε μέσω του αποκλεισμού ως άτοπου οποιασδήποτε άλλης λύσης

- **Argumentum e silentio:**

Το επιχείρημα εκ της σιγής του νόμου σημαίνει ότι όταν ο νόμος δεν διακρίνει, ούτε εμείς διακρίνουμε. Όταν λ.χ. νόμος για τους υπαλλήλους του κράτους δεν διακρίνει μεταξύ μονίμων υπαλλήλων και υπαλλήλων ΙΔΑΧ, τότε οι διατάξεις του εφαρμόζονται και στις δύο κατηγορίες

Η ισχύς του κανόνα δικαίου

ΙΣΧΥΣ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ουσιαστική ισχύς

Πότε ο κανόνας δικαίου αξιώνει την προς αυτόν συμμόρφωση

Μελλοντική ισχύς

Αναδρομική ισχύς
(απαγορεύεται σε φορολογικούς και ποινικούς νόμους)

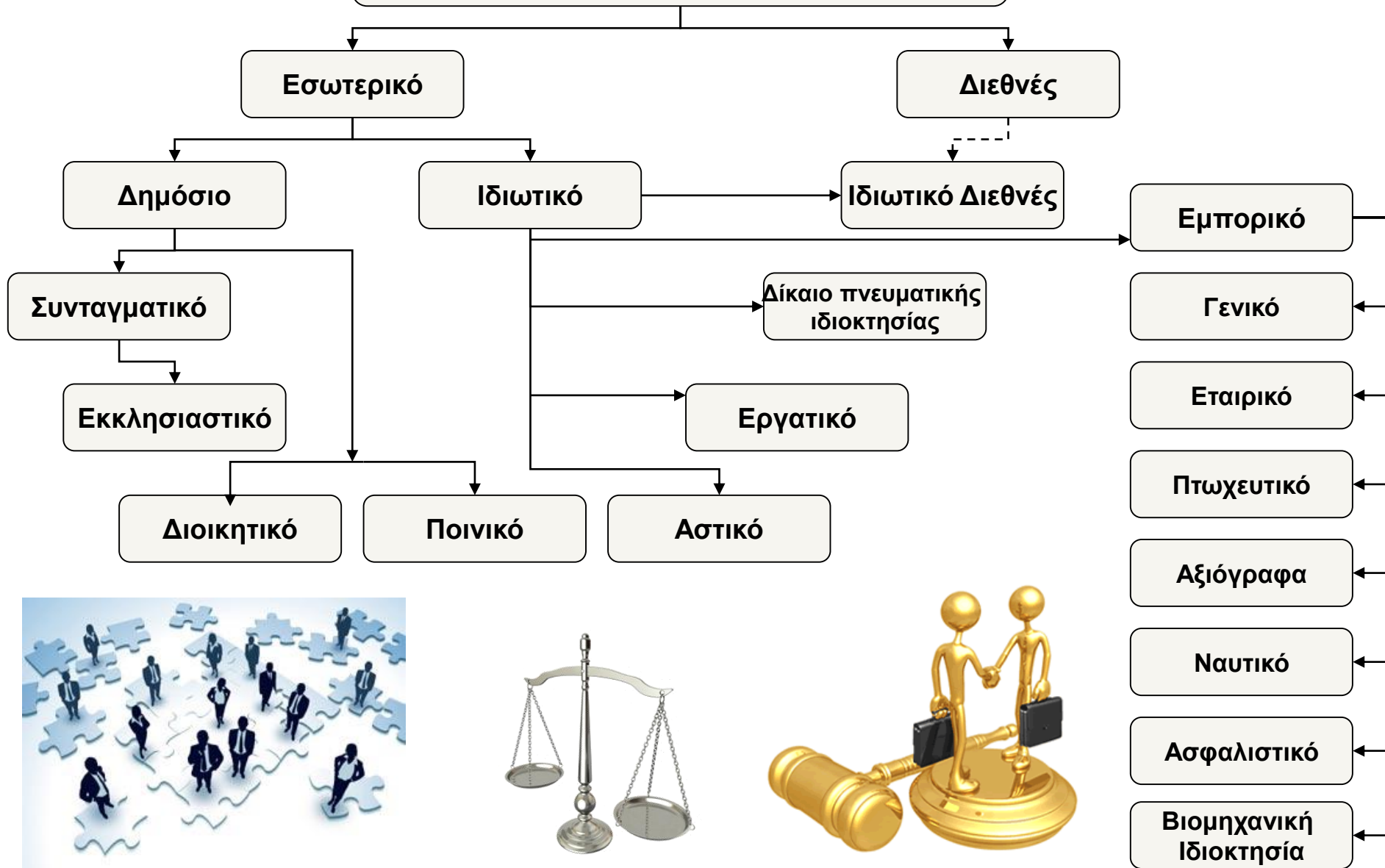
Τυπικής ισχύς

Πότε έγινε η δημοσίευσή του στο Εθνικό Τυπογραφείο (ΦΕΚ)

10 ημέρες από τη δημοσίευσή του στο ΦΕΚ (103 Εισ.Ν.Α.Κ.)

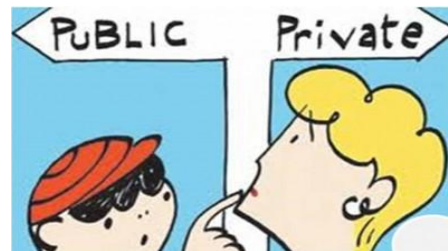
ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ (ΚΛΑΔΟΙ) ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Διακρίσεις-κλάδοι του δικαίου (1)

- **Δημόσιο Δίκαιο:** το κράτος δρα ως φορέας δημόσιας εξουσίας, δηλ. κυριαρχικά και μονομερώς (ως imperium), με στόχο την εξυπηρέτηση δημοσίου συμφέροντος. **Δημόσιες έννομες σχέσεις.**

≠

- **Ιδιωτικό Δίκαιο:** Κανένα από τα δρώντα πρόσωπα δεν μετέχει κυριαρχικά ασκώντας δημόσια εξουσία, αλλά αυτά είναι μεταξύ τους νομικώς ισότιμα. **Ιδιωτικές έννομες σχέσεις**

- Το κράτος μπορεί να δρα και σαν απλός ιδιώτης (ως fiscus), μετέχοντας νομικώς ισότιμα (όχι κυριαρχικά) σε μια σχέση με κάποιο άλλο πρόσωπο (φυσικό ή νομικό, του ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου), στηριγμένη στην αυτονομία και των δύο μερών, κάτι που συμβαίνει πάντα στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών.

Διακρίσεις-κλάδοι του δικαίου (2)

- **Εσωτερικό Δίκαιο:** ρυθμίζει τις εντός των συνόρων μιας χώρας σχέσεις των ιδιωτών μεταξύ τους ή με αυτήν.

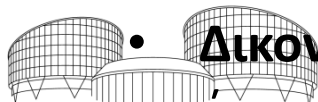
≠

- **Διεθνές Δίκαιο:** ρυθμίζει τις πέραν των συνόρων μιας επικράτειας σχέσεις μεταξύ κρατών και διεθνών οργανισμών.

- **Ουσιαστικό Δίκαιο:** περιέχει ουσιαστικό κανόνα δικαίου

≠

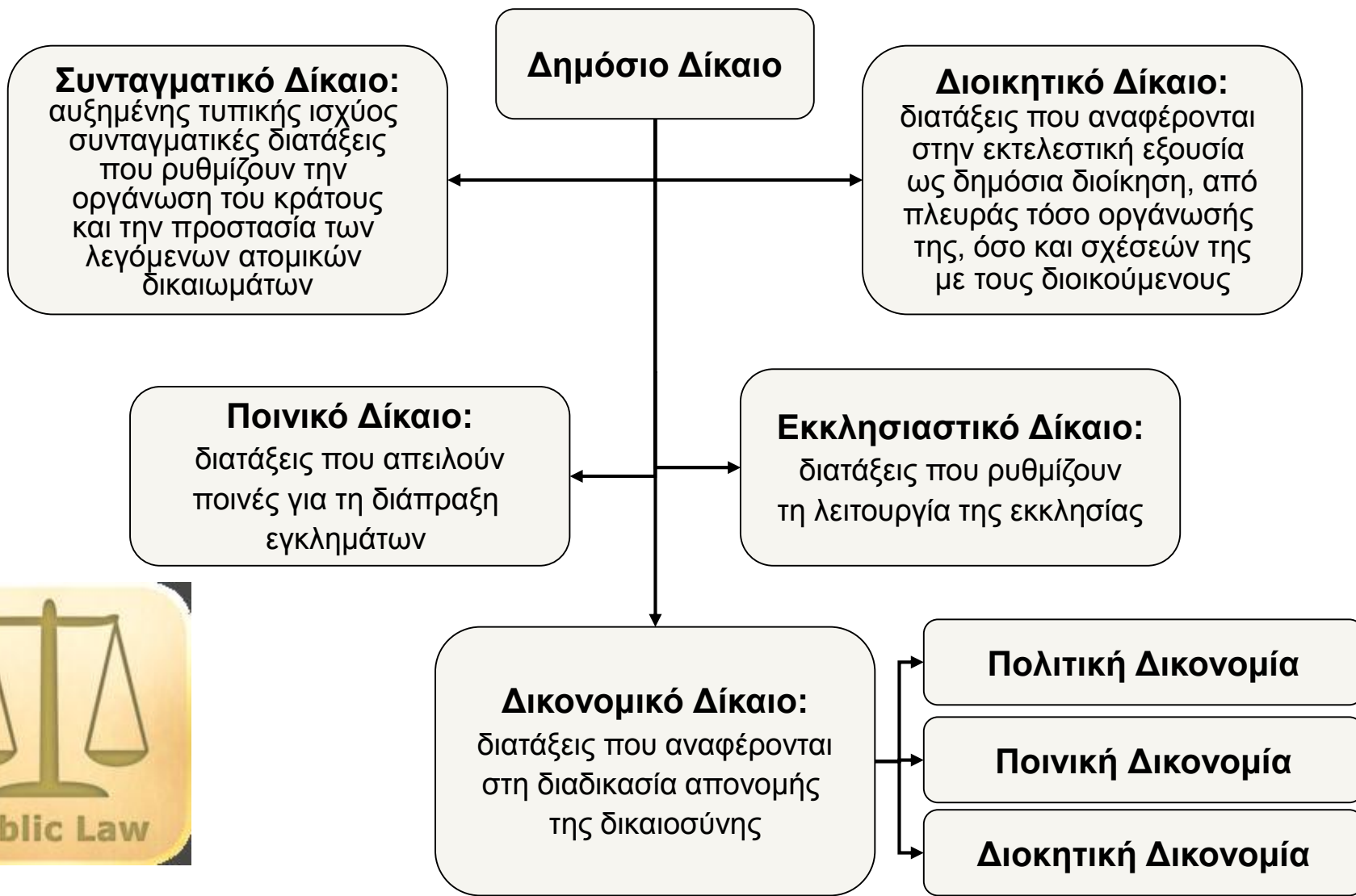

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

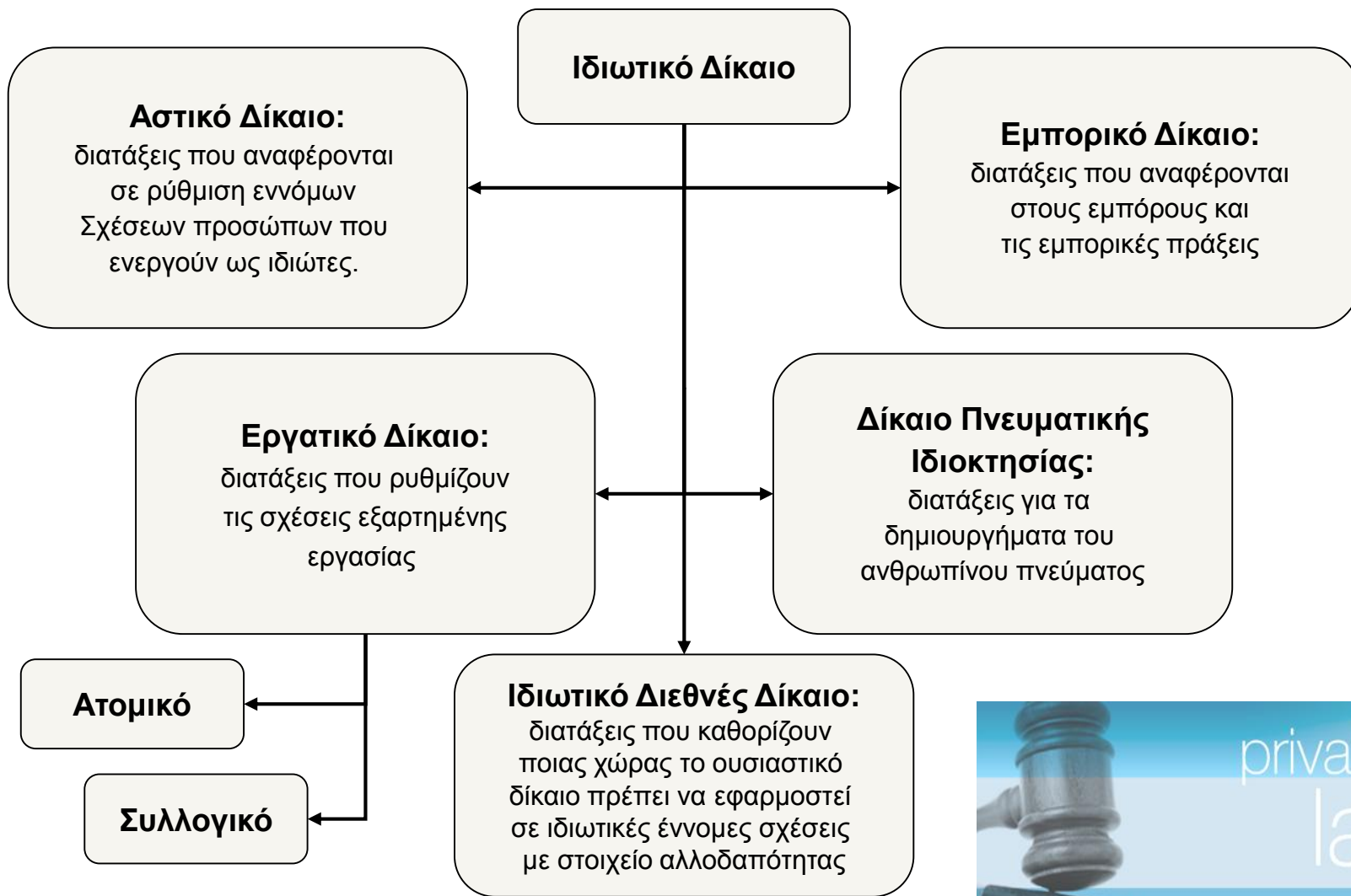
- **Δικονομικό Δίκαιο:** ρυθμίζει τη διαδικασία, τον τρόπο και τα όργανα για την πραγμάτωση του ουσιαστικού δικαίου

Διακρίσεις-κλάδοι του δικαίου (3)

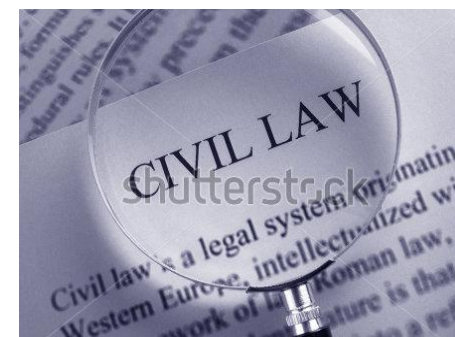
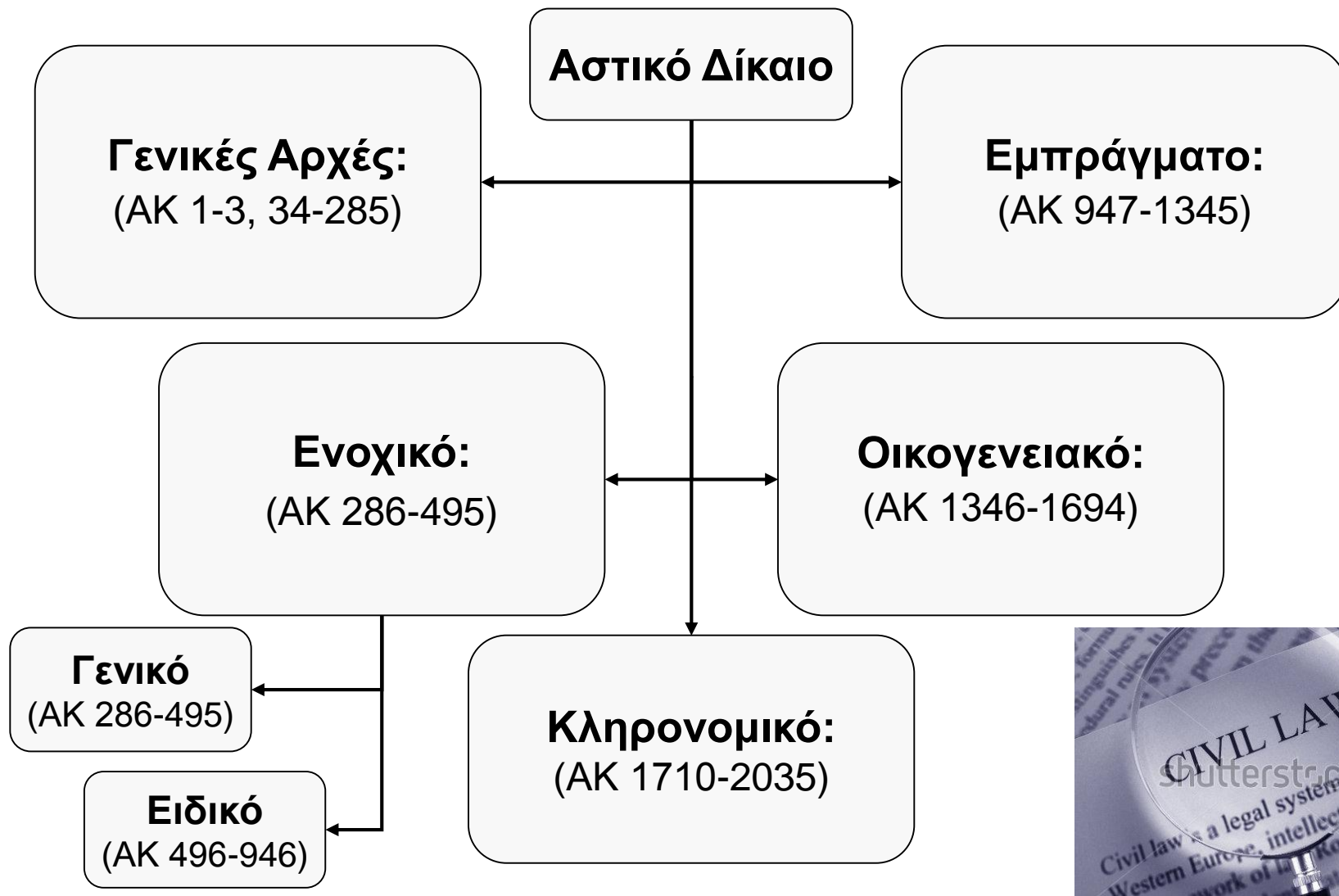

Διακρίσεις-κλάδοι του δικαίου (4)

Διακρίσεις-κλάδοι του δικαίου (5)

Κανόνας δικαίου

Δεοντολογική κρίση σύνθετη και υποθετική, αποτελούμενη από δύο απλές προτάσεις, που συνδέονται με σχέση αιτιότητας: το αίτιο και το αιτιατό

Πραγματικό:

Το σύνολο των προϋποθέσεων (πραγματικά περιστατικά, αξιολογικές κρίσεις ή έννομες σχέσεις) προς τις οποίες συνδέει ο νομοθέτης την επέλευση του αποτελέσματος που επιδιώκει

Έννομη συνέπεια:

Τα δικαιώματα, οι υποχρεώσεις ή σύμπλεγμα αυτών (έννομες σχέσεις), οι νομικές καταστάσεις ή ιδιότητες, οι δυνατότητες (ελευθερίες) και τα βάρη, που ως επιδιωκόμενο από το νομοθέτη αποτέλεσμα δημιουργούνται, αλλοιώνονται ή καταργούνται, αν συντρέξουν τα στοιχεία που συγκροτούν το πραγματικό (προϋπόθεση) του κανόνα δικαίου

Εφαρμογή κανόνων δικαίου (1)

Εφαρμογή κανόνων Δικαίου:

Για την λειτουργία του ισχύοντος δικαίου ως ρυθμιστικού παράγοντα της κοινωνικής συμβίωσης δεν αρκεί η ερμηνεία των κανόνων του αλλά πρέπει οπωσδήποτε να τη συνοδεύει η τήρησή τους από όλους όσοι υπόκεινται στο δίκαιο.

Σε περίπτωση μη τήρησης, αυτό εξασφαλίζεται με πράξη εφαρμογής που ακολουθεί την ερμηνεία τους (αρχέτυπό της η δικαιοδοτική πράξη).

Δικαιοδοτική πράξη:

Η εκφορά αποφάνσεως που καθορίζει ότι σε μια βιοτική περίπτωση ισχύει πράγματι ορισμένος κανόνας δικαίου που τη ρυθμίζει με συγκεκριμένο τρόπο (λ.χ. ΑΚ 179 – άκυρη η δικαιοπραξία που αντίκειται προς τα χρηστά ήθη)

Εφαρμογή κανόνων δικαίου (2)

**Εφαρμογή κανόνων
Δικαίου:**
Αποκλειστική
Δικαιοδοσία των
δικαστηρίων:

ΣΥΝΤ.26§3:

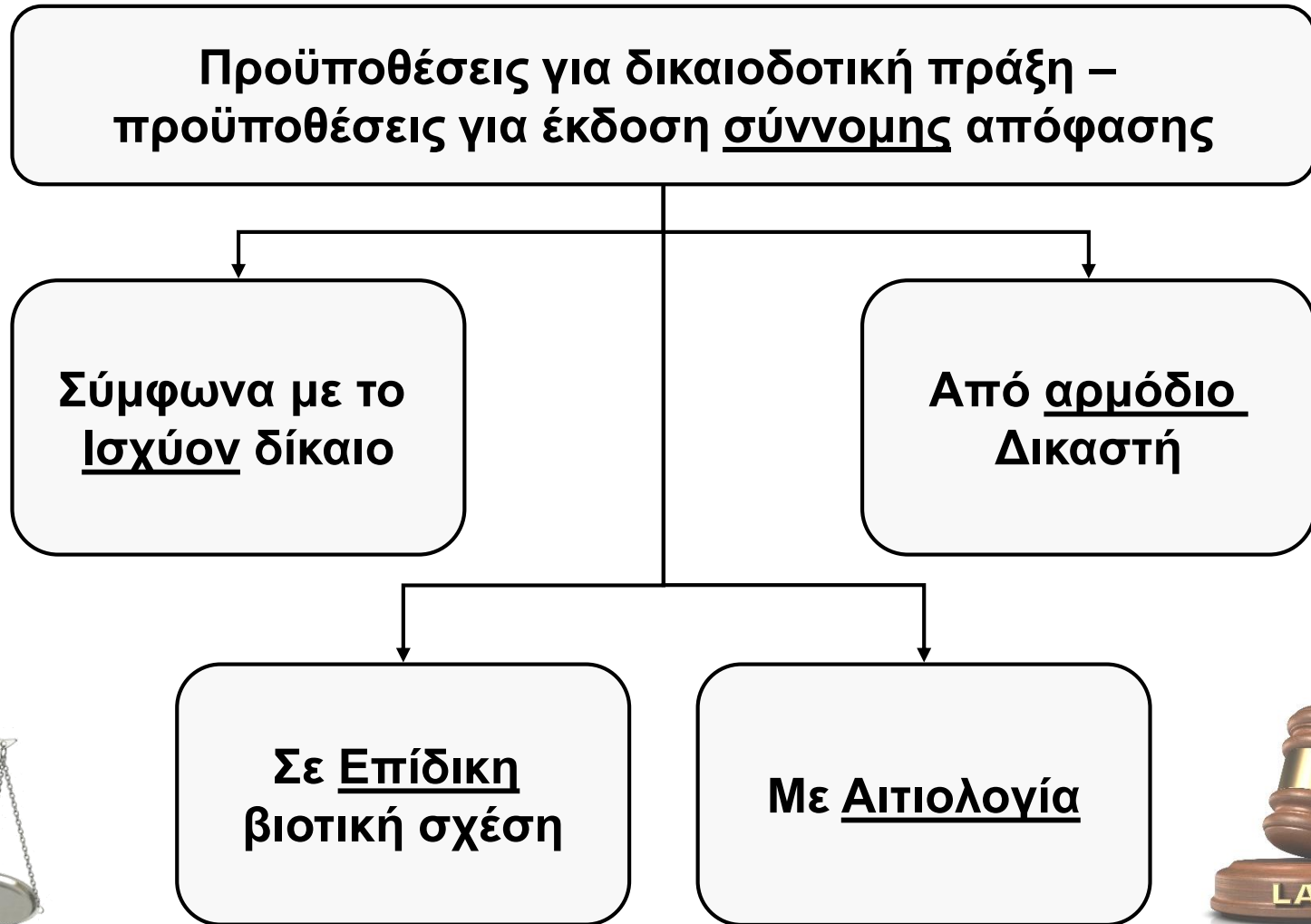
«Η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια· οι αποφάσεις τους εκτελούνται στο όνομα του Ελληνικού Λαού».

ΣΥΝΤ.87§1:

«Η δικαιοσύνη απονέμεται από δικαστήρια συγκροτούμενα από τακτικούς δικαστές, που απολαμβάνουν λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία».

Εφαρμογή κανόνων δικαίου (3)

Εφαρμογή κανόνων δικαίου (4)

Προϋποθέσεις για δικαιοδοτική πράξη – προϋποθέσεις για έκδοση σύννομης απόφασης:

- Αρμόδιος Δικαστής:

- **Καθ' ύλη :** Ανάλογα με το είδος των βιοτικών σχέσεων (ποινικές, αστικές, διοικητικές κα)
- **Κατά τόπο:** Τοπική περιφέρεια κάθε δικαστηρίου (Πρωτοδικείο Αθηνών, Πρωτοδικείο Πατρών κλπ.)
- **Κατά λειτουργία:** Αποφασίζει επί μιας και της αυτής βιοτικής σχέσεως (ανθρωποκτονία εξ αμελείας το 3μελές πλημμελειοδικείο σε πρώτο βαθμό και το Εφετείο σε δεύτερο): αποφυγή δικαστικών πλανών -επανάκριση από ανώτερο δικαστήριο

Εφαρμογή κανόνων δικαίου (5)

Προϋποθέσεις για δικαιοδοτική πράξη – προϋποθέσεις για έκδοση σύννομης απόφασης:

- Σε Επίδικη βιοτική σχέση: Ο αρμόδιος δικαστής μπορεί να προβεί σε δικαιοδοτική πράξη ως προς μια βιοτική σχέση μόνον όταν αυτή έχει εισαχθεί ενώπιόν του σύμφωνα με τους ορισμούς του δικονομικού δικαίου, δηλ. έχει καταστεί επίδικη:

- **Συντ. 20.1:** «Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σ' αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει».

Εφαρμογή κανόνων δικαίου (6)

Προϋποθέσεις για δικαιοδοτική πράξη –
προϋποθέσεις για έκδοση σύννομης απόφασης:

- Σύμφωνα με το Ισχύον δίκαιο: Ο αρμόδιος δικαστής, όταν προβαίνει στην δικαιοδοτική πράξη επί της επιδίκου σχέσεως, δεν μπορεί να ενεργεί αυθαίρετα, αλλά πάντοτε σύμφωνα με τους κανόνες του ισχύοντος δικαίου:

- **Συντ. 87.2:** «Οι **δικαστές** κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους και σε καμία περίπτωση δεν υποχρεούνται να συμμορφώνονται με διατάξεις που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Συντάγματος».

Εφαρμογή κανόνων δικαίου (7)

Προϋποθέσεις για δικαιοδοτική πράξη – προϋποθέσεις για έκδοση σύννομης απόφασης:

- Υποχρέωση Αιτιολογίας: Ο αρμόδιος δικαστής, εφαρμόζοντας με την δικαιοδοτική του πράξη τους κανόνες του ισχύοντος δικαίου επί της επιδίκου σχέσεως, είναι υποχρεωμένος κάθε φορά να την **αιτιολογεί**, ώστε να είναι δυνατός ο **έλεγχος** ότι πράγματι ενήργησε νόμιμα:

- **Συντ. 93.3.1**: *«Κάθε δικαστική απόφαση πρέπει να είναι ειδικά και εμπειριστατωμένα αιτιολογημένη και απαγγέλλεται σε δημόσια συνεδρίαση».*

Εφαρμογή κανόνων δικαίου (8)

Δικανικός συλλογισμός (α)

Ο δικαστής πρέπει να έχει τόσο τη σαφή **παράσταση** των συμβάντων που θεμελιώνουν την επίδικη βιοτική σχέση όσο και την **πεποίθηση** ότι αυτά τα συμβάντα όντως επήλθαν: Αυτή αποτελεί **δικανική πεποίθηση** όταν αποκτάται σύμφωνα με το δικονομικό δίκαιο:

Ο δικαστής δεν λαμβάνει υπόψη την «κατ'αίσθηση» αντίληψή του για τα συμβάντα (εκτός αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της **αυτοψίας**), ούτε τις ιδιωτικές του γνώσεις (εκτός αν αυτές ανάγονται σε **διδάγματα της κοινής πείρας**). Εκτιμά την αξιοπιστία των στοιχείων (σύστημα συζητήσεως ΠολΔν – ανακριτικό ΠοινΔν)

Από τη στιγμή που σχηματίζει (βάσει ελεύθερης και κατά συνείδηση εκτίμησης των αποδείξεων, ισχυρισμών κλπ.) **δικανική πεποίθηση** για τα πραγματικά στοιχεία της επίδικης βιοτικής σχέσης, ο δικαστής αντιμετωπίζει πλέον το καθαρά λογικό ζήτημα της αναφοράς της προς το εγγύτερο σε αυτή **πραγματικό ισχύοντος κανόνα δικαίου**.

Εφαρμογή κανόνων δικαίου (9)

Δικανικός συλλογισμός (β)

**ΔΙΚΑΝΙΚΟΣ
ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ:**
αποτελείται από τρεις
Προτάσεις:

Την μείζονα όπου δηλώνονται
το πραγματικό και η έννομη
συνέπεια του εφαρμοζόμενου
κανόνα δικαίου.

Την ελάσσονα όπου δηλώνεται
ότι η επίδικη σχέση εμπίπτει στο
πραγματικό του εφαρμοζόμενου
κανόνα.

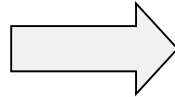
Το συμπέρασμα όπου δηλώνεται ότι
ως προς την επίδικη σχέση επέρχονται
τα νομικά αποτελέσματα που
προβλέπονται από την έννομη συνέπεια
του εφαρμοζόμενου κανόνα δικαίου.

Εφαρμογή κανόνων δικαίου (10)

Δικανικός συλλογισμός (γ)

Μείζων πρόταση
 $A \rightarrow B$
(αν A, τότε B)

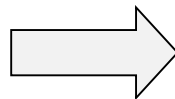
Όποιος ζημιώνει άλλον παράνομα και υπαίτια (A), έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει (B) (914AK)

Ελάσσων πρόταση
 $\Gamma = A$
(το Γ είναι A)

Ο Γιάννης έσπασε το τζάμι του Βασίλη πετώντας μια πέτρα, γιατί ήθελε να τον εκδικηθεί, προξενώντας του έτσι υπαιτίως και παρανόμως βλάβη, δηλαδή ζημία
(*Νομικός χαρακτηρισμός του ιστορικού και υπαγωγή $\Gamma = A$*)

Συμπέρασμα:
 $\Gamma \Rightarrow B$
(το Γ συνεπάγεται B)

Ο Γιάννης έχει υποχρέωση να αποζημιώσει το Βασίλη (να του πληρώσει δηλαδή χρηματική αποζημίωση για την επανόρθωση του τζαμιού στην αρχική του κατάσταση κλπ)

Εφαρμογή κανόνων δικαίου (11)

Δικανικός συλλογισμός (δ)

Πρόσθετος δικανικός συλλογισμός για εξειδίκευση νομικών αποτελεσμάτων

Μείζων πρόταση
 $A \rightarrow B$
(αν A, τότε B)

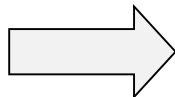
ΑΚ 298: «Η αποζημίωση περιλαμβάνει τη μείωση της υπάρχουσας περιουσίας του δανειστή (θετική ζημία), καθώς και το διαφυγόν κέρδος. Τέτοιο κέρδος λογίζεται εκείνο που προσδοκά κανείς με πιθανότητα σύμφωνα με τη συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων ή τις ειδικές περιστάσεις και ιδίως τα προπαρασκευαστικά μέτρα που έχουν ληφθεί».

Ελάσσω πρόταση
 $\Gamma = A$
(το Γ είναι A)

Ο Νίκος έκλεψε το αυτοκίνητο του Γιάννη. Ο Νίκος επέφερε θετική ζημία 50 ευρώ από την κατανάλωση 30 λίτρων βενζίνης και 100 ευρώ λόγω του κέρδους που προσδοκούσε ο Γιάννης από την εκμετάλλευση του αυτοκινήτου. (Νομικός χαρακτηρισμός του ιστορικού και υπαγωγή $\Gamma = A$)

Συμπέρασμα:
 $\Gamma \Rightarrow B$
(το Γ συνεπάγεται B)

Ο Νίκος έχει την υποχρέωση να καταβάλει ως αποζημίωση 150 ευρώ στο Γιάννη.

Η δικαστική απόφαση (1)

Δικαστική απόφαση είναι η διαδικαστική πράξη, με την οποία το δικαστήριο παρέχει τη ζητούμενη έννομη προστασία και διατάζει τα απαραίτητα μέτρα για τη διεξαγωγή της σχετικής διαδικασίας. Οι δικαστικές αποφάσεις δεν έχουν όλες το ίδιο αντικείμενο (και αντίστοιχο περιεχόμενο):

Οι αποφάσεις, με τις οποίες γίνεται η παροχή ή η άρνηση παροχής δικαστικής προστασίας, χαρακτηρίζονται ως **οριστικές** αποφάσεις, ενώ οι αποφάσεις που απλώς διατάζουν τα απαραίτητα μέτρα για τη διεξαγωγή της διαδικασίας (λ.χ. αποδείξεις, πραγματογνωμοσύνη κ.ά.), χαρακτηρίζονται ως **μη οριστικές**

Βασικά, για να μπει σε λειτουργία το **δεδικασμένο** (ΚΠολΔν 321) και η **εκτελεστότητα** (902 §2 εδ. α') της δικαστικής απόφασης, θα πρέπει να πρόκειται για τελεσίδικη απόφαση (εξαιρ.λ.χ. απόφαση ακύρωσης γάμου)

Οι οριστικές αποφάσεις που δεν προσβάλλονται με τα τακτικά ένδικα μέσα της ανακοπής ερημοδικίας και της έφεσης χαρακτηρίζονται ως **τελεσίδικες** (ΚΠολΔν321)

Οι τελεσίδικες αποφάσεις που δεν προσβάλλονται με τα έκτακτα ένδικα μέσα της αναίρεσης και της αναψηλάφησης χαρακτηρίζονται ως **αμετάκλητες**

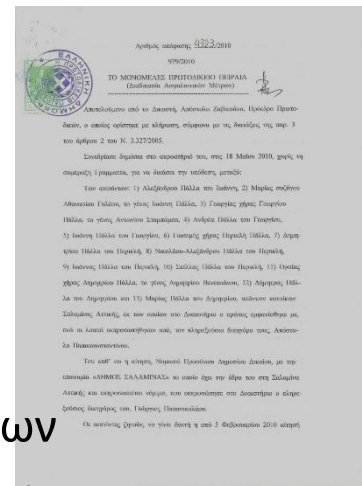

Η δικαστική απόφαση (2)

Η δομή της δικαστικής απόφασης

Η δικαστική απόφαση, με την οποία γίνεται η παροχή ή η άρνηση παροχής της ζητούμενης έννομης προστασίας, πρέπει να στηρίζεται σε μια σειρά από:

- **οντολογικές κρίσεις** (με τις οποίες, γίνεται η διαπίστωση των επικαλούμενων γεγονότων),
- **κατηγορικές κρίσεις** (με τις οποίες γίνεται ο νομικός χαρακτηρισμός των αποδειγμένων γεγονότων),
- και **συλλογιστικές κρίσεις** (με τις οποίες γίνεται η διάγνωση των έννομων συνεπειών που προκαλούν τα αποδειγμένα γεγονότα).

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- η-τάξη: <http://eclass.uoa.gr/courses/PSPA125/>

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Νικόλαος-Κομνηνός Χλέπας, Γεωργία Γιαννακούρου 2015. Νικόλαος-Κομνηνός Χλέπας, Γεωργία Γιαννακούρου. «Αρχές και Θεσμοί Δικαίου. ΙΙ. Θεωρία, Ερμηνεία & Εφαρμογή του Δικαίου». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/PSPA1>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

- Οι φωτογραφίες που περιέχονται στην παρουσίαση αποτελούν πνευματική ιδιοκτησία τρίτων. Απαγορεύεται η αναπαραγωγή, αναδημοσίευση και διάθεσή τους στο κοινό με οποιονδήποτε τρόπο χωρίς τη λήψη άδειας από τους δικαιούχους. "
- "Η δομή και οργάνωση της παρουσίασης, καθώς και το υπόλοιπο περιεχόμενο, αποτελούν πνευματική ιδιοκτησία των συγγραφέων και του Πανεπιστημίου Αθηνών και διατίθενται με άδεια Creative Commons Αναφορά Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή Έκδοση 4.0 ή μεταγενέστερη.

